

Surovčák, Martin

Albánsky psaná autobiografie Jana Urbana Jarníka

Porta Balkanica. 2014, vol. 6, iss. 1, pp. [44]-54

ISSN 1804-2449

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135393>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ALBÁNSKY PSANÁ AUTOBIOGRAFIE JANA URBANA JARNÍKA

Martin Surovčák

V minulém čísle (PB 2/2013) jsme si připomněli 90. výročí od úmrtí vynikajícího českého filologa Jana Urbana Jarníka (1848–1923), který na sklonku 19. století položil základy rumunistiky a albanistiky v českých zemích. Jednou z věcí, kterou na něm jeho současníci nejvíce obdivovali, byla jeho snaha vyhledávat kontakt s živým jazykem. Na rozdíl od mnohých lingvistů té doby, kteří často pracovali pouze se sekundárními zdroji, totiž vyznával pozitivistickou zásadu, že k detailnímu prozkoumání jazyka je zapotřebí nejprve jeho aktivní zvládnutí. Rumunštinu ovládal prý tak dokonale, že ho při cestě po Sedmíhradsku omylem považovali za rodilého Rumuna. O jeho vytríbeném jazykovém citu v rumunštině svědčí také překlad dvou klasických děl české literatury či množství autobiografických textů, které publikoval v rumunském tisku. A ačkoliv příležitostí zdokonalovat se v albánštině měl o poznání méně, i tento jazyk po praktické stránce ovládal na vysoké úrovni. Dokazuje to i nenápadný útlý rukopis vlastní autobiografie v albánštině, který se nyní nachází ve sbírkách Státního archivu v Tiraně a jehož komentované úplné znění s českým překladem přinášíme v tomto čísle.

Okolnosti vzniku autobiografie

Jarník měl nesporný vypravěčský talent a také zvláštní zálibu v sepisování svých životních příhod. Řadu krátkých autobiografických povídek, fejetonů apod. dokonce publikoval v denním tisku, různých literárních časopisech a sbornících. Poutavým způsobem v nich čtenářům přibližuje své dětství a dospívání poznamenané chudobou, studentská léta ve Vídni, první kontakty s rumunštinou v Paříži i cesty do Sedmíhradska a do Bukurešti. Namátkou zmiňme např. *Jak jsem šel na studie*¹, *Z mých hradeckých vzpomínek v létech*

*1863–70*², *Kus ze života chudého českého studenta ve Vídni v letech sedmdesátých*³, *Vážné a žertovné z mého života*⁴, *Za jazykem albánským*⁵ a *Christo Kočev*⁶. Je zřejmé, že z těchto českých memoárů Jarník přebíral, upravoval, pospojoval a překládal jednotlivé pasáže do rumunštiny a stejně postupoval i v případech albánštiny.

² JARNÍK, J. U. Z mých hradeckých vzpomínek v létech 1863–70. In: *Osvěta lidu městu Hradci Králové k 28. říjnu 1922*. Hradec Králové: Osvěta lidu, 1923, s. 142–145.

³ JARNÍK, J. U. Kus ze života chudého českého studenta ve Vídni v letech sedmdesátých In: KARÁSEK, J. (ed.) *Sborník Čechů dolnorakouských*. Vídeň: Národopisný odbor dolnorakouský, 1895, s. 121–124.

⁴ JARNÍK, J. U. Vážné a žertovné z mého života. *Krása našeho domova*, 1911 (na pokračování).

⁵ JARNÍK, J. U. Za jazykem albánským. Vzpomínka z let 1879–81. *Osvěta*, roč. 46/1916, č. 3, s. 185–193.

⁶ JARNÍK, J. U. Christo Kočev. *Lidové noviny*, roč. 29, č. 530, 22. 10. 1921.

¹ JARNÍK, J. U. Jak jsem šel na studie. In: FRANTA, Ondřej – VYCPÁLEK, Josef (eds.). *Pelclův almanach z prací bývalých žáků gymnasia rychnovského a úvodního nástinu životopisného Františka Martina Pelcla od Fr. Tischna*. Rychnov nad Kněžnou, 1893, s. 88–99.

Rukopis albánské autobiografie objevil v Jarníkově pozůstalosti albánský filolog Dhimitër Pilika (1923–2003) v 50. letech minulého století, kdy působil jako vedoucí Albánského semináře při Filologické fakultě Karlovy univerzity, a krátkou zmínku o nálezce tohoto a několika dalších Jarníkových rukopisů publikoval v materiálech První albanologické konference v Tiraně.¹ V důsledku sovětsko-albánské roztržky v roce 1960 přerušila hodžovská Albánie mezinárodní styky nejen se Sovětským svazem, ale i všemi jeho satelity, Československo nevyjímaje. Albánští občané žijící u nás byli nastalou situací nuceni k bezodkladnému návratu do vlasti a činnost Albánského semináře byla po desetiletí slibně se rozvíjejících vztahů mezi Československem a Albánií z politických důvodů ukončena. Velmi zarážející je, že originály Jarníkových albánských rukopisů ochotně následovaly svého nálezce do Albánie, nicméně na rozdíl od jiných, které zmizely neznámo kam, skončila autobiografie v depozitáři Státního archivu v Tiraně.²

Rukopis autobiografie čítá celkem 17 stran textu. Jako celek nese žádný název, ale obsahuje dvě krátké povídky *Si e mora udhen e mësimi* (Jak jsem šel studovat) a *Si e kam fillue me msue gjuhen shqyp* (Jak jsem se začal učit albánsky). Jasným předobrazem první z nich byla již jednou zmíněná povídka *Jak jsem šel na studie* (1893), zatímco druhá vychází z článku *Za jazykem albánským* (1916) v časopise *Osvěta*.

Lze se domnívat, že autor připravoval její zveřejnění, k němuž ovšem alespoň podle dostupných informací nikdy nedošlo. Z datace na poslední straně vyplývá, že rukopis dopsal 1. května 1919 během Jarníkova pobytu v Bukurešti, kam se vypravil s delegací za účelem navazování diplomatických styků mezi nově vzniklým Československem a rozšířeným Rumunskem. Napsal jej tedy již v pokročilém věku, pouhé čtyři roky před svou smrtí, kdy kontakt s albánským světem udržoval spíše už jen sporadicky. Podstatný je ovšem fakt, že během zmíněné návštěvy Bukurešti v roce 1919 Jarník osobně navštívil také příslušníky tamní albánské diaspory a tato zkušenost Jarníkovi dost možná zavdala podnět k sepsání samotné autobiografie.³

Charakteristika jazyka

Rukopis je napsaný moderní albánskou latinkou, což by nasvědčovalo tomu, že Jarník musel být buď velmi dobře obeznámen se závěry Manastirského kongresu (1908), nebo musel být nutně ve spojení se severoalbánskými katolickými kruhy, které používání latinky přibližně v současné podobě podporovaly. Původně totiž Jarník pro zachycení albánštiny používal svůj vlastní grafický systém založený na české diakritice a obohacený o digrafy a znamén-

¹ PILIKA, Dh. Duke kërkuar "albanica" ndër arkiva dhe biblioteka të jashtme... In: *Konferenca e parë e studimeve albanologjike: Tiranë, 15–21 nëndor 1962*. Tiranë: Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, 1965, s. 723.

² Fotokopie rukopisu, s níž jsem pracoval, je součástí fondu knihovny Ústavu pro historii a literaturu Albánské akademie věd.

³ „Před dvěma roky navštívil jsem za svého pobytu v Bukurešti tamní osadu albánskou, jejíž příslušníci náleželi k jižní větvi albánské, t. zv. Toskům, jejichž jazyk se dosti liší od nářečí gežského, kterým jsem se po výtce obíral.“ JARNÍK, J. U. *Christo Kočev*.

Jarník vzpomíná, že kolem roku 1895 se seznámil s Christem Kočevem, který se sice prohlašoval za Albánce, ale albánštinu po delší době mimo vlast už zapomněl. Poté poznal jistého Albánce jménem Naum, absolventa bukureštské konzervatoře ucházejícího se o místo v orchestru Národního divadla v Praze. Po něm následovalo ještě několik Albánců, kteří se zdržovali ve Vídni během první světové války. Viz JARNÍK, J. U. *Christo Kočev*.

Toskičtí Albánci ortodoxního vyznání se koncentrovali v Bukurešti už od přelomu 18. a 19. století, kdy odcházeli z jižní Albánie před silícím islamizačním tlakem. Město se později stalo jedním z center albánského národního obrození. Právě nejvýraznější osobnost bukureštské albánské inteligence, Naum Veqillharxhi (1767–1846), bývá pro své vlastenecké aktivity považován za prvního albánského obrozence. Zdejší agilní politické kruhy sehrály později důležitou roli i při procesu vzniku albánského státu v roce 1912 (tj. sedm let před Jarníkovým příjezdem). Do Bukurešti se tehdy pod vedením Ismaila Qemalího sjeli albánští delegáti a jednomyslně odhlasovali vyhlášení nezávislosti na osmanské říši.

Mgr. et Mgr. Martin Surovčák (1988)

Absolvoval magisterské studium balkanistiky a novořečtiny na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. V současné době působí na Velvyslanectví Kosovské republiky v Praze a dále studuje novořečtinu v doktorském cyklu. Věnuje se otázkám historie, kultury a jazyka Řeků a Albánců.

ko otevřenosti gegských samohlásek, které čeština nezná. Přijetí nového pravopisu se ovšem v Jarníkově případě neobešlo bez určitých nedůsledností spočívajících např. v nepravidelném používání střísšky pro označení gegských nazál (âsht/asht) a rovněž tak i grafému ě.

Protože Jarníkův první informátor, Marko Shantoja původem ze Skadaru, byl také prakticky jediným Albáncem, se kterým udržoval dlouhodobější kontakt, nese jazyk rukopisu znaky severozápadogegských nářečí:

Staroalbánské dlouhé *ō* reflektuje jako *ue*, výjimečně jako *u*: *grue*, *mue*, *mësue*, *pësue*, ale *gruja*

Konsonantickou skupinu *-nd-* reflektuje jako retroflexní nazálu *ŋ* (v textu "nn"): *knnoshe*, *venni*, *nnali*, *kunnra*, *nner*, *me nnej*, *mennje*, *mrenn*, *prinnt*.

Participium slovesa *jam* má podobu *ken*: *nji copë bukë ka ken shekerleme e madhe* (str. 1).

Alternanta za starou konsonantickou skupinu **kl* má podobu *kj*: *në kjoft se do me msue* (str. 6).

Tvar 1. os. sg. ind. impf. akt. má koncovku *-she/-jshe*: *une at-her ishe 9–10 vjetsh* (str. 1), *s'kische zakonin me përgjue mas derës* (str. 3), *shkoshe sa dishe* (str. 10), *knnoshe librat në gjuhë shqyp* (str. 15), *i dërgoshe letrat atynve edhe une* (str. 15), *dishovshe me nnej edhe trej muj në Vllahi* (str. 16).

Tvar 3. os. sg. ind. impf. akt. má koncovku *-te*: *shkote*, *rrite*, *punote*, *godite* aj.

Částice transgresiva má podobu *tuj*: *tuj ec*, *tuj pa*, *tuj thanë*, *tuj kujtue* aj.

Nicméně nemůže zůstat bez povšimnutí, že se Jarníkův jazyk občas vymyká gegskému dialektu, především u tvarů futura a kondicionálu typu ^{vollo} + konj: *nuk do të kudzoshin* (str. 6), *do të kische me than* (str. 2), *do të ishte e mir* (str. 3), *do të ishte i godiçun* (str. 3), *do msojsh* (str. 5).

Kromě porušení jazykové koheze textu se Jarník dopustil také určitého množství gramatických chyb, zejména v použití prepozitivního členu: **sakra-kristan e kishës Shëjtit Lorencit* (sakristan i kishës së Shën Lorencit), **nji ortak e atyne* (një ortak i atyne) aj. Místy se rovněž nechal ovlivnit jinými cizími jazyky, které ovládal: *Potştin* (str. 1, grafém *ş* pod vlivem rumunštiny), *e natürshme* (str. 1, grafém *ü* pod vlivem němčiny „natürlich“).

Na mnoha místech provedl Jarník v textu do-datečné úpravy, přičemž nahradil turcismy a grecismy slovy domácího původu. Na základě toho lze usuzovat, že během svého pobytu v Bukurešti předložil text k revizi nějakému puristicky založenému vzdělanci: *adet > zakon*, *ala > ene*, *bâj jasad*

> ndal, *bâj kubull > pajtoj*, *bezdi > mërzi*, *fiqir > mënd*, *fukara > vobektë*, *fukaralluk > vobeksi*, *gajle > kujdes*, *haber > lajm*, *heqim > mjekes*, *hyzmeqar > shërbëtor*, *izen > leje*, *kasaba > qytet*, *medet > për të keq*, *memqym > gjâ qi mundet*, *ortak > shok*, *rigja > lutje*, *sahat > orë*, *sebeq > shkak*, *shehër > qytet*, *shybe > dyshim*, *tamane > më cak*, *vakt > kohë*, *zorshëm > vështirë*, *apofasis > vendos*. Naopak některá jiná slova cizího původu jako *xhade*, *shekerleme* či *kaçar* zůstala v textu zachována nejspíš proto, že Jarník neznal vhodný ekvivalent domácího původu, nebo také proto, že jeho informátor, mluvčí toskického dialektu, neznal přesný význam těchto slov.

U slovní zásoby stojí za povšimnutí také názvy některých reálií, geografické názvy a školská terminologie, které v Jarníkově současnosti ještě neměly ustálenou podobu. Jarník tedy musel při překladu těchto pojmů do albánštiny víceméně improvizovat: *nemceli/tedeshk* (gjerman), *Beç* (Vjenë), *Vllahi* (Rumani), *gjuhat romançe* (gjuhët romanike), *gjuha taliançe* (italishtja), *regjni* (mbretëri), *shkolla fylltore* (shkolla filllore), *shkolla real* (gjimnaz), *msuesi universitar* (profesor), *doçent* (docent), *shkollar vlla* (shok klase).

Význam autobiografie v kontextu Jarníkova díla a světové albanistiky

V historii albánské literatury najdeme desítky spisovatelů, kteří přinejmenším část svého díla napsali v cizím jazyce (řecky, turecky, italsky, francouzsky), ale zřídka kdy narazíme na cizince píšící albánsky. Právě do tohoto úzkého okruhu autorů patří i Jan Urban Jarník. Vezmeme-li v úvahu, že nebyl albánského původu, žil na přelomu 19. a 20. století ve vzdálené zemi, která neměla prakticky žádné vazby na albánská území, ba co víc, ani sám nikdy Albánii nenavštívil a kontakt s Albánci udržoval jen sporadicky, pak Jarníkova autobiografie zůstává naprostým unikátem. Přes některé dílčí nedostatky vyniká po jazykové stránce pestrá slovní zásobou a frazeologií a rozvinutou větnou syntaxí. Sepsáním autobiografie na sklonku života Jarník symbolicky završil čtyři desetiletí na poli albanistiky a zanechal memento budoucím generacím českých albanistů.

PLNY TEXT AUTOBIOGRAFIE

[str. 1] Si e mora udhen e mësimit

Une kam le në një **kasaba**^{qytet} të vogël qi i thon Potštín (nemoc. Pottenstein) në 25 Mai 1848. Kjo **kasaba**^{ky qytet} gjindet në Bohemía me anen ku del dilli nga veriut, 8 sahat lark prej **shehrit**^{qytetit} Hradec Králové (nemoc. Königgrätz). Venni asht i bukur fort, rethe rotull veç pylla, një lum, shqiponja e egër, me uj të pastër krejt, etset nnermjet vennit edhe mrenn vetem kopshta me pema edhe lule.

I ati im ishte një çolha i **fukara**^{vobekët}, gruja e vet ishte e **fukara**^{vobektë} edhe ajo, puna e natúrshme qi jeta e atyne ishte e zorshme, maksus në një koh kur ubâ nga neve një zi e madhe. Une at-her ishe 9–10 vjetsh, por e mbaita menn mir fort deri sot. Një cop të bukës bardh ka ken at-her për mue një shekerleme e madhe. Ashtu një dit tuj pësue prej një dhimtum^mit te dhamve, mema pru prej një fqis një cop buk të bardh si faqeja e Isusí Krishtit. Mue aq malli më erdh me e hangër ket bukën sa e kapshova me gjith dhámtum^min e dhamvet edhe uçudita tuj pa qi paprit m' uzhduk dhimtum^mi i dhamvet.

[str. 2] Pos mue prinnvet i ka le mâ para një bi por ajo motra eme vdiq kur ishte **ata**^{eme} fort e vocrë. Mosnnej ka le edhe një djal, vllau jem me dy vjet mâ i madhi se une qi rron **ata**^{eme} në Beç edhe i masmrani kam le edhe une.

Kur ubâna 12 vjeç, nuk shkoishe mâ në shkoll, pse at-her fmijat veç deri 12 vjeç shkoishin në shkollën fylltore, vetem dy o tri her në jav shkoishe te dhaskali me mësue gjuhen e nemcelish ditënia e ciles dukete e nevojshme edhe e dobishme mâ dâha për djat^{mt}.

Në shpi me prinnt e mi at-her rrite edhe një vlla i atit, qi i thoshin Gjon, çolha ishte edhe ai, të dy ishin bashka veç ashtu qi i ati godite pelhura prej pamukut, ungji prej linit. Ky ungji jem mujo ishte sakristan e kishës Shêjtít Lorencit, nuk mur gruen, do me than met beqar edhe rrite me neve. Une si djal i vogël ishe në **hyzmet**^{shërbim} te prifti si djal ministrant.

Një dit, ishte në 10 Juli 1861 tuj vdek një venali në Potshtin, shkova me alajin tjetër në vennin ku udesht me e vorrue leshin, masi e vune në dhe, shkoishe në shpi tuj ec mas priftit edhe dhaskalit. Shka kan fol shoq me shoq nuk e di, pse [str. 3] as një her s kish zakonin me përgjue mas derës, por mejher paprit e digjova priftin tuj than emnin tem. Asht puna qi kupëtohet **kollajshem**^{leht} qi kam tandosun vesht edhe shka ndiva? Nja fjalat qi i thot prifti dhaskalit: „Mue më vjen keq fort qi

prinnt e vogëlit Jarnik jan kaq te **fukara**^{vorfën}, duket qi ky djali do të ishte i godiçun për të msuemit: asht i urt edhe i mbajt mir nër met të gjitha, por s'asht **memqym**^{giá qi mundet} prej **fukarallukut**^{te madh} **vobeksis**^{së madhe} të prinnve.” Ashtu u përgjegj edhe dhaskali. Shka po do të kishe me than une, e **cilin**^{te cilit më takoi} mâ afër kjo puna?

Mue at-her paprit më ra në **fiqir**^{nër mënde} qi kjo puna asht e vërtet. **Maksus**^{mëndu?} tuj kujtue qi tre shoq të mi do të shkoin në një **shehër**^{qytet} qi i thon Vysoké Mýto (nemoc. Hohenmauth) me njatin qi të msoin atje, i katërti dote me shkue ne një shehër tjetër edhe i pesti në Kryeqytetin regjnis Bohemis Prag. At-her sikur një shkorni të kishte me ra në një fuçi plot me barut pushkës, më zu kujtimi qi do të ishte e mir fort me msue edhe une, por **medeti**^{mje-rimi} im ka ken i madh tuj pa qi kjo pun s'bahet prej **fukarallukut ton**^{vobeksisë son} kaq të madh^e. Shka bâna pra at-her? Mejher, pa pas **gajte**^{përkujdes} shka flasin të dy shoq me shoq, i shkova përpara të dyve, [str. 4] eca me vrap te shpia e priftit, vuna atje peklat e tij edhe uktheva në shpi. Por nuk hâna në shpi, pse kish frik mos me qa, por hâna në kopësht edhe atje râsha mbë një sofë tuj vajtue e tuj derdh lota.

Kur erdhi mjesdita ungji shiqoi në gozhdën afër derës për me pa ne vjerr çelzi kishes atje, pse ishte zakoni qi o vllau jem o une shkoshim në venn të ungjit për me hek kumonen e mjezditës. Tuj pa qi nuk uzhduk, shkote vet edhe masi ukêtheu, ama goditi tavolinen si ishte zakoni. Të gjithë të shpis ishin aty pari, veç une lipeshe. Më thirte mëma, une i digjova zânin, por nuk përgjegja as shkova, tuj më zân frika mos me mujt me më mbajt nga ^{të} qamit. I umbush at-her mennja mëmës qi mue veç në **bahçe**^{kopësht} do të më gjein, shkote pra matan tuj thirr pa pra emnin tem. Une tuj pa qi s'asht çajre me e prû, kam fshi syt, por mëma mezi me pa, me t shpejt e diti qi une kam derdh lot edhe më pveti shak ishte se bepi e qam^mjes. Une spari rasha më boh tuj than qi s'asht e vërtet. Por a asht memqym qi syni mëmës mos me marr vesh kur i ndodhi nonji keq fmijës të vet të dashune? Qindroj me i diktue [str. 5] une **sebebin**^{shkakun}, at-her une tuj pa qi s kam çajre i thaç: “Ani, mëmë, në qindron me e dit, une po të them se bepin, me gjith qi e di mir fort, qi asht pa dobi. Une do të doishe me msue kartën, por e di mir qi për fukarallukun ton kjo puna s munnet m ubâ edhe prandaj qava. – “Oh, budalla qi je, veç për ato ka qa? Kan msue tjera djelm qi ishin edhe mâ të **fukara**^{vobekt} se je ti, në kjoft pra se do me msue, do msojsh, vetem s duhet me i than punen as atit as ungjit, pse ata s kanë

qajret edhe nuk do të kudzoshin.” Lan më veç mue me e bâ shka duhet! – Ashtu ufarigorisa^{ungushëllova} edhe mëma eme qi ishte nji grue erlap, mitare, tuj pas shkue në bot, ka ndejt njadisa vakt^{kohë} edhe në Beç nga motra e vet, i ndreqi të gjith qi u desht.

At-her në Potshtin rrite nji vajz e re qi dote me marr grue nji kaçar i ve qi i thoshin emnin Trp-kosh. Ky burri rrite taman në shehrin Vysoké Mýto, kuh, si e thasha kishin me shkue tri ortaq e mi edhe të dy grat unjoshuen bashk. Bâne ket sulen qi une tuj pague nji florin për mue kam me pas të ndëjtumin në shpi e vet, me njadisa^{te} holla bleva gjith ditën tamelt [str. 6] e cilen e kishe dy her për dit, nnadje edhe të mramen, të tjerat qi udasht për hangër më sjellshin prej shpis edhe ashtu kishte uzdajen me jetue mir edhe lir në ket shehër nji vjet pse veç ket vakt mujta me rri atje, shkolla mâ e nalt s kishte atje. Por ma përpara u desht me mrrit atje edhe kjo puna as une as e ama s e dishim në ka me na dal mir, pse as i ati as ungi s dishën ala aspak për qilimin ton.

Erdhi dita kur ata tri shoq e mi kishin me unis në shehër. At-her une në mram përpara fola me ata tuj i bâ rigja me më marr edhe mue në karocën qi e kan marr me qira me i sjell atje. Ata e gjetne mir, si m dukun punen tuj me than vennin edhe sahatin ku edhe kur kena me u nis në rrug.

Puna e natyrshme qi une ket naten s mujta me flet mir, udzgjua pra sa mâ hershëm edhe shkova te shpija ku më kan than qi umbledhim te tan. Kur mrita atje, pasha e motrën e ortakut qi rrite në ket shpi edhe e pveta me i uçoj vllau. Uçudita pra fort tuj digjue qi nuk veç uçoj, por ka edhe nis me të dy ortaq^{shokt} të vet.

[str. 7] E pasha mejher si asht puna: ortaq^{shokët} e mi s kan marr vesh me gzim të madh qi nji ortak e atyne, nji djal kaq i fukara^{vobektë} si ishe une don edhe ai me shkue në të msuemit, apofasisën^{e venduen} pra me u nis me nji sahat mâ hershëm edhe me më lan mue atje. Por më kot ishte uzdaja e tyne qi une ashtu do të më laj njamin, pse karakteri im ishte edhe asht deri sot ashtu: ne kjoft qi gjindja më vë në udh disa penga, at-her une sa mâshum qindroj edhe nuk më la m’utrëmp.

Ashtu edhe ather. Shkova deri në kopshtin ton, atje uafrova te nji lajthi, preva nji gem edhe prej kti gemit bâna nji shkop si duhet. Andaj shkova në kilarin ku mëma^{ama} qi ka nis ditën përpara në nji shehër qi i thon Žamberk (nemoc. Senftenberg) më ka godit disa kulaçe të lidh në fucolet për udh. Duhet me than qi mema eme të gjith pemat qi urritne në vennin ton edhe reth atij e sjellte në ket shehër

*Si e kam fillue
gjuhën shqipe
Tuj unis në 1874-5
e Frances, Paris, unjofte
cilit emni ishte Konstantin
është nji djal fort këllqy
at-her më ra në mem, s
për mue, me msue ket
njifohin aq pak, ata bu
munesa e gjuhave romë
i luta pra mikut tem^{te} m’
të gjuhës mëmëdhetarë të
em ishte i madh, kur pas
është gadi me bâ si dit*

për me e shit atje. Ket pramatin e mur miraz mas atit t vet qi tuj rri^{ndejt} në jet, e bânte ket pramatin.

[str. 8] Une pra tuj mbajt në^{te} djathtën shkopin tem, në^{te} mâjtën bokshën me kulaçe hîna në oden ku jati im punojte me ungin. Baba edhe ungi tuj më pa ashtu të goditun me unis në rrug, pushojshin me punue tuj dasht me pa shka do me than kjo pun.

At-her une tuj rri^{ndejt} në mjes t’odës, me nji zâ qi dridhte prej turbullimit i kam than babës edhe ungit: “Ynzot të rrojni ju, pse une shkoj për me msue kartën.” – Ungji met në venn tuj ubâ si guri, por^{im} jati zhdrypi prej aty edhe tuj rri^{ndejt} me kam përpara mue, bërtiti me zâ të madh: “Ah, kjo puna asht e mëmës, si munnesh me kujtue ashtu senda, kjo puna s bâhet pse na jemi e fukara.”

me msue

shqyp.

disa muj në kryeqytetin
me një shkollor vlla, i
Gjorgjan. E pasha, që
shëm e ditshëm edhe
sa dobishëm do të ishte
gjuhen që at-her e
pra që asaj kohe
ance në universiteta,
apin disa msime
vet edhe të gëruem
ha që kotnija Gjorgjan
hrove une.

Une tuj digjue kto fjala s e kam lan me fol mâ shum pse kishe frik mos me më b^a j^{ndali} sak me shkue, pse ather kishte me ken idiza^{nevojë} me undigjue, thaç pra: “Zotyn ka me b^a qi puna të dalin e mira”, edhe tuj kapërdzue pragun vuna [?] me e b^a ket punen me kamen e djatht. Thuhet qi ne qiloft qi mir niset në rrug edhe dishron qi rruga i dalin mir duhet me b^a kshtu

[str. 9] Rrugën në Vysoké Mýto kishte me ken memqym^{ngut} me e b^a makar me një sahat^{orë} mâ shpejt, por kishte me ken idiza^{nevojë} me i njof mir viget për mos m ulaithis. Une nuk i njof, m udesht pra me e marr rrugen dzhade^{madhe} edhe kshtu unisa për me msue edhe mrita me faqen e bardh atje te kaçari i em qi e mur grue vajzen prej vennit tem.

Vjetin e afërshtme rrita në një shehër qi i thoshin Rychnov, por edhe ktu meta veç një vjet. Tuj ken i fukara^{vobektë}, kam b^a rigja^{lutje} me uprit në Králové Hradec në një seminar e djelmve edhe rigjaja eme tuj upëlqye në vennin qi i prek kjo pun, meta 1863–69 atje. Kur në 1870 marova msueimin tem e gimnasiumit, shkova në Beç për msue atje në universitet e atij shehrit.

Kshtu si shihet, puna shkoj mbar edhe une me të sakt due ket hiren asaj punës qi ne 1861 kur mora udhen e botës, kem pas gajte^{kujdes} me e kapërdzue pragun e shpis me kamen e djatht.

[str. 10] Si e kam fillue me msue gjuhen shqyp

Tuj unei në 1874–75 disa muj në kryeqytetin e Francës, Paris, unjofta me një shkollor vlla, i cilit emni ishte Konstantin Gjorgjan. E pasha, qi është një djal fort i pëlqyshëm e ditshëm edhe at-her më ra në menn, sa dobishëm do të ishte për mue, me msue ket gjuhen qi at-her e njifshin aq pak ata burra qi asaj vakti^{asaj kohe} ishin msuesia e gjuhëve romancë në universiteta. I luta pra mikut em^{te} m^apin disa msime të gjuhës mëmëdhetare të vet edhe të gzuemit em ishte i madh, kur pasha qi zotnija Gjorgjan është gadi me b^a si dishrova une.

Masi uktheva në Beç, ku uzgjedha msuesia e gjuhës franceli edhe tedeshk më një shkoll qi i thon real, shpesh knnoshe, qi kto të dy gjuha, e vlla^h edhe e shqyp^e, në disa puna jan fort të barabarshme^{gjitëngjishme}. Mue pra më mur mali me e dit edhe ket gjuhen edhe mâ pak e njoftun se e vlla^h. Pa shybe^{dysim}, një gjuh e huj mësohet mâ mir e mâ kollajshëm^{lehtë}, në paçim nnimin njerit, qi e di mir ket gjuhen, dishrova [str. 11] pra me gjet në Beç një Shqyptar, një burr, i cili do të kishte të ditunin edhe dashtnin me u b^a msuesia im.

Në ket vakt^{kohë} une dy hera në jav mrame shkoshe te msuesia im universitar, zotnija Mussafia. Heqimi^{Mjekesi} i vet i b^ani j^{nnali} sak mos me knnue e shkruet mramet, une pra e b^ana vet ket punen. Nji dit më ra nëmenn me i kaldzue çfar dishrimi më ka ra në menn. Ai përgjegji, qi është pak uzdajë me gjet, shka dishrova.

Disa dit mâ von çkur hîna në od uçudita tuj unie haberin, qi më ka gjet ate qi dishrova une. Kalzoi shka i qilloy dy dit përpara.

– “Dy dit përpara,” ashtu filloi kaldzimin e vet, “më ka thirr në gost një miku im. S kam ken atje vetem une, por umblodh një shoqni e madh edhe nnermjet të tjerve unnolli edhe një oficer, qi uktheu tamane^{më cak} prej luftës të Serbevet kunnra Turqve. Ky oficeri (emni i vet ishte Winter) kald-

zonte **bezdin**^{mërzin}, qi i vjen kah **hyzmeqari**^{shërbëtori} vet, një Shqyphtar, tuj i thon Marko Shantoja. Na [str. 12] kalldzoj të qilluemin.

Në shpin ku rrinte ai, rrinte edhe një gru e ve me dy fmi të vogla. Sa her i udeshi me ec prej shpis, i lente fmit e saj në od e ciles doren e mylli. Sot ashtu, nesër ashtu, puna shkote e mar, por një dit shka i bjen nner menn mâ të moçmit të fmitve? Merr një shkrep, i ep zjarm edhe i pëlqen fort të dy djelmve me shique flaken e vogël e zjarmit.

Por mejher flaka u bâ mâ e madhe edhe filloi me i dzân teshat e shpis, oda umush me tym edhe fmit e mjer ishin afër me umyt. Gjinnja mur vesht si asht puna, por as një s ishte zemrak me hî mrenn e me i pështue fmit prej t'dekunit. **Taman**^{Njat' ças} kur reziku u bâ mâ i madhi, unolli atje zotni Shantoja; at-ças pa umennue coptoi dzhamin e odes, hîni mrenn edhe i pru përjashta fmit. Pak mâ von erdhi edhe ama e fmitvet, qi prej thellimit të zemres i fali nners pshtuesit fmitvet e saj. Shpejt **haberi**^{lajmi} u përhap edhe tash vjen gjinnja me e pa ket burrin kaq e trim. **Ajo**^{Kjo} është **bezdija**^{mërzitja} qi më vjen kah **hyzmeqari**^{shërbtori} im”.

[str. 13] Msuesi im, zotnija Mussafia, masi maroj oficeri kaldzimin e vet, e pveti në **kjoft memqym** me i dhan **hyzmeqarin**^{shërbtorin} vet zotnis Jarnik msime shqyp, pse ai dishron fort me e dzan ket gjuhen. Oficeri upërgjegj qi kjo puna është e **kollajshme**^{lehtë}, pse **hyzmeqari**^{shërbtori} vet tjetër pun s ka, veç kte... nnade i ban gadi rrobat, mosnnej i gaton një kafë turçe qi e di mir fort, ne mram i nnreq oden edhe mâ shum pun s'ka me bâ, pse ai ka **adette**^{zakon} e vjen në shpi veç për me bujt.

Ugzova fort, i fala nners msuesit tem edhe kshtu filluem me msue. Me të shpejt mora vesht qi msuesi im është një burr prej të cilit dobi e madh mun të më vin: e pasha qi e di mir fort gjuhen e tij; dite edhe gjuhen **taliançe**^{italiane}, kshtu mujta me fol me te, pse une ket gjuhen e kam dzân motit kur ishe shkollar gimnasiumit në Králové Hradec.

Shpejt kam sprovue me shkruie shqyp disa letra. Puna për mue ka ken e **zorshme**^{vështirë}, pse nuk kam pas as një fjalur shqyp. Mujta me bâ nrryshe, por shkoshë [str. 14] sa dishe; sa hera nuk dishe si i thon në gjuh shqyp një punës, vëshe atje fjalën **taliançe** në venn të cilit msuesi im vûni fjalën shqyp. Deri sot i kam majt kto letrat me të nnreqimit të msuesit tem.

E pveta zotnin Shantoja, në mun të më kalldzojn disa pralle prej popullit, edhe më përgjegj, qi munnet me më bâ ket punen. At-her o shkoshë une o shkote zotnija vet edhe në të maruemit vjetit

shkollar 1880 shtypshkrova disa prej atyne prallave në haberin e shkollës real ku ishe msues. Dy vjet mâ von, kur ubâna msues në universitet çeh Prages, i kam shtypshkrue edhe të tjerat qi m-i ka kaldzue msuesi im bashk me një fjalur shqyp-çeh-tedeshk. Mâ von mora prej zotnis të vet edhe një prall “Hajni mâ i madhi”, qi e shtypshkrova edhe ate. Fort ukormenova qi kam pas një msues kaq e meçem e të ditshem. Të gjith ato prallat i kam nkthye në gjuh tedeshk edhe shtypshkrue në një flet tedeshk, ku kam vû edhe disa vjershe, qi i dergoj shkruisit të ksaj flete Zotnija Mitko.

[str. 15] Mâ von s kam pas mâ siran me u përpkjek me një Shqyphtar e vertet, s mujta pra me bâ tjetër pun por knnoshe librat në gjuh shqyp, mak-suz ata kuh ishin shtypshkrue disa pralla e vjersha populli, fjala e moçma si i shofim te zotnija Hahn, Dozon, Gustav Meyer, Pedersen. Kam knnue edhe disa gramatike e gjuhës shqyp, qi i kan shtypshkrue zotnija Pashko Vasa, Gustav Meyer, Julius Pisko[?] edhe Gustav Weigand. I kam msue të gjitha me kujdes të madh edhe kam shtypshkrue mennen tem mi ata librat në disa fleta në Gjermani.

Mora edhe disa letra shqyp prej disave burra shqyp: zotnivet Shantoja Marko edhe vllaut të vet Pal, Junk, Mitko edhe disave tjera, qi i dergoshe letrat atynve edhe une.

Gabme ishin shum në të mijat, pse une s kam mujt – edhe më vjen keq fort – me nnej disa muj nnërmjet Shqyphtarve si e dishrova. Puna më vjen sa mâ keq per ate qi perpara 35 vjeç kishe uzdajen qi ka me ken **memqym**^{me menn} me unis në Shqyphtarin.

Në 1887 gjinnja fliste përmi universitetin çek në Praga, qi ishte afër me utemelue pran [str. 16] tedeshkës. Une qi 1878 ubâna doçent gjuhve romançe në universitetin e Beçës, kishe uzdajën me u zgjez msues i gjuhve romançe ne këte shkoll të nalt, por mâ përpara desha me nnejt disa muj nnermjet Shqyphtarve për me msue si duhet ket gjuhen qi më pëlqen aq fort.

Përpara udesht me e marr prej ministrit **izen**^{lejen} mos me msue një vjet të tân në shkollën real ku at-her ishe msues. Dy vjet përpara m udha **izna**^{leja}, me dojshe me ugatue për msimet teme në universitet edhe dishovshe me nnej edhe tre muj në Vllahi. Para se të shkruj të lypumin izne, shkova në ministria për me pvet, në mun të kem uzdajen, me e marr **izen**^{lejen} edhe at-her.

Zotnija me e^{të} cilin fola, tuj unie si është puna, më that qi njati im i pëlqen fort, qi Konsuli Hahn

ka ken miku i tij edhe qi pa shybe ^{dyschim} ^{izen} ^{lejen}
do ta marr. Per nji her msuesi universitar prej
Gratzes, zotnija Gustav Meyer desht edhe ai me
unis në vjesht ati vjetit nnermjet Shqyptarve. Tuj
u nie në ministria si është puna me mue, erdh te
une tuj ufal me unis në rrug të dy bashk.

[str. 17] Une me gzim të madh ^{bana} ^{kabull} ^e ^{poltisa}
ket qillimin por vai ^{medet} ^{për} ^{të} ^{keq} s'mujta me e mar-
rue, pse kur uktheva vjeshten në Beç, më erdh ha-
beri, qi ^{izna} ^{leja} s'm udha. E pveta ket zotnin, pse s'
mujta me e marr ^{izen} ^{lejen}, por aj përgjegji qi kshilli
shkollar i dheut s'ka ^{bà} ^{kabull} ^e ^{paltoi} të lypunin tem
edhe ministria s'ka mujt me kunnertshtue.

Kshtu munnem me thàn me vjershtarin tedeshk
Scheffel: "Puna do të ishte fort e bukur, por nuk
udesht me ubà".

Bukuresht 1. Mai 1919

ČESKÝ PŘEKLAD

Jak jsem šel studovat

Narodil jsem se v malém městečku Potštýn (něm. Pottenstein) 25. května 1848. Toto městečko se nachází ve východních Čechách, 8 hodin od města Hradec Králové (něm. Königgrätz). Kraj je to velmi pěkný, kolem dokola jen lesy, řeka, divocí orli, čistá voda, [pozn. překl.: Zde text nedává příliš smysl.] a uvnitř jen zahrady se stromy a květinami.

Můj otec byl chudým tkalcem, jeho žena byla také chudá, a tak samo sebou vedli těžký život, tím spíš v době, kdy se na nás snesla velká bída. Tehdy mi bylo 9–10 let, ale pamatuji se na to dodnes velmi dobře. Kousek bílého chleba byl tehdy pro mě velkou lahůdkou. Tak jednoho dne, když mě rozbolely zuby, mi přinesla matka od sousedky kousek chleba bílého jako tvář Ježíše Krista. Dostal jsem na chleba takovou chuť, že jsem se do něj zakousl i přes veškerou bolest, a překvapilo mě, že bolest zubů zničehonic odezněla.

Kromě mě se rodičům dříve narodila dcera, ale sestra zemřela ještě velmi malá. Potom se jim narodil chlapec, můj o dva roky starší bratr, který dosud žije ve Vídni, a jako poslední jsem se narodil já.

Když mi bylo dvanáct let, nechodil jsem už do školy, protože tehdy chodily děti do školy jen do dvanácti let, jen dvakrát nebo třikrát týdně jsem docházel k učiteli na hodiny němčiny, jejíž znalost

obzvlášť pro chlapce byla považována za nutnou i užitečnou.

V domě s rodiči tehdy žil i otcův bratr jménem Jan, rovněž tkadlec, oba byli spolu, jen s tím rozdílem, že otec tkal z bavlny a strýc ze lnu. Strýc by kostelníkem v kostele sv. Vavřince, neoženil se, zůstal svobodný a žil s námi. Já jsem jako malý chlapec ministroval.

Jednoho dne, bylo to 10. července 1861, když zemřel jeden krajan v Potštýně, šel jsem s průvodem na místo, kde měl být pohřben. Když ho uložili do země, šel jsem domů za farářem a učitelem. Co si mezi sebou povídali, nevím, protože jsem nikdy neměl ve zvyku poslouchat za dveřmi, ale znenadání jsem najednou zaslechl faráře říkat mé jméno. Samo sebou jsem nastražil uši a co jsem nezaslechl? Farář povídá učiteli: „Velmi mě mrzí, že rodiče mladého Jarníka jsou tak chudí; zdá se, že tento chlapec by se hodil na studia: je chytrý a mravný, ale kvůli velké chudobě rodičů to není možné.“ Učitel přitakal. A co jsem měl na to říci já, kterého se tato záležitost přímo týkala?

Najednou jsem si vzal do hlavy, že je to pravda. Tím spíš, že tři moji kamarádi pojedou do města jménem Vysoké Mýto (něm. Hohenmauth) na studia, čtvrtý chtěl do jiného města a pátý do hlavního města Českého království, do Prahy. Jako by mnou projel blesk, pomyslel jsem si, že by bylo skvělé, kdybych také mohl studovat, ale byl jsem velmi smutný při pomýšlení, že to není možné kvůli naší chudobě. Co jsem si tehdy počal? Okamžitě, bez ohledu na to, co si ti dva mezi sebou povídají, jsem je předběhl a pospíchal na faru, položil tam ornát a vrátil se domů. Ale nevstoupil jsem do domu, protože jsem měl strach, že budu plakat. Vešel jsem do zahrady a plačky jsem se svalil na stoličku.

V poledne se strýc podíval na hřebík u dveří, jestli tam visí klíč od kostela, protože obvykle jsme místo strýce chodili zvonit poledne buď já, nebo můj bratr. Když uviděl, že klíč tam stále visí, šel zvonit sám, a když se vrátil, udeřil pěstí do stolu, jak měl ve zvyku. Celá rodina byla doma, jen já jsem chyběl. Volala mě matka, uslyšel jsem její hlas, ale neodpovídal jsem ani jsem za ní nešel, protože jsem dostal strach, že neudržím pláč. Matku napadlo, že mě najdou jedině v zahradě, a tak se tam vydala a volala mě jménem. Protože jsem viděl, že není cesty úniku, utřel jsem si oči, ale sotva mě matka spatřila, hned jí bylo jasné, že jsem plakal, a tak se mě zeptala proč. Nejdřív jsem předstíral, že to není pravda. Ale copak matčino

oko nepozná, když se milovanému dítěti přihodí něco zlého? Protože jsem viděl, že nemám na vybranou, řekl jsem jí důvod: „Tak dobře, maminko, když to chceš vědět, řeknu ti, proč jsem plakal, i když vím, že je to zbytečné. Chtěl bych studovat, ale dobře vím, že kvůli naší chudobě to nepůjde, proto jsem plakal.“ – „Ach, ty hlupáčku, jen kvůli tomu? Studovali i jiní hoši, ještě chudší než ty. Jestli tedy chceš studovat, budeš studovat, jen o tom nesmíš říct ani otci, ani strýci, protože by neměli dost odvahy.“ Jen to nech na mě! – A tak jsem se uklidnil a matka, vlídná žena protřelá světem – nějaký čas strávila i ve Vídni u sestry – se o všechno postarala.

Tehdy v Potštýně žila mladá dívka, kterou si chtěl vzít za ženu vdovec bednář jménem Trpkoš. Ten muž žil právě ve městě Vysoké Mýto, kam, jak jsem řekl, měli jet moji tři kamarádi, a obě ženy se navzájem znaly. Dohodly se, že za jeden zlatý měsíčně budu mít bydlení, za pár drobných mléko, které jsem měl dvakrát denně, ráno a večer, jídlo mi nosili z domu, a tak jsem měl naději žít dobře a levně v tomto městě, ale jen jeden rok, protože vyšší školy tam nebyly. Ale nejdřív jsem tam musel dojet a ani já, ani matka jsme nevěděli, jestli se to podaří, protože ani otec, ani strýc zatím vůbec netušili o našem úmyslu.

Přišel den, kdy moji tři kamarádi měli vyrazit do města. Večer předtím jsem je požádal, aby mě vzali s sebou vozem, který si pronajali, aby je tam dovezl. Měl jsem za to, že jsme domluveni, řekli mi místo a čas odjezdu.

Tě noci jsem přirozeně nemohl spát, a tak jsem vstal co nejdříve a vydal se k domu, kde jsme se měli sejít, jak mi řekli. Když jsem tam dorazil, uviděl jsem kamarádovu sestru a zeptal jsem se jí, jestli je už bratr vzhůru. Překvapilo mě tedy, nejen že vstal, nýbrž i vyrazil na cestu se dvěma kamarády.

Hned jsem pochopil, jak se věci mají: moji kamarádi měli škodolibou radost, že tak chudý chlapec jako já chce také jít studovat, a tak se rozhodli vyrazit o hodinu dříve a nechat mě tam. Ale marně doufali, že se svého cíle vzdám, protože moje povaha byla a dosud je taková: čím víc klacků mi osud hází pod nohy, tím jsem vytrvalejší a nebojácnější.

Tak se to tenkrát seběhlo. Šel jsem až do naší zahrady k ořešáku, ulomil si větev a z ní si vyrobil hůl jaksepatří. Potom jsem šel do spíže, kde mi matka, která o den dříve vyrazila do města Žamberka (něm. Senftenberg), nachystala do ranečku

pár buchety na cestu. Je třeba říci, že matka všechno ovoce, co se v našem kraji urodilo, vozila na trh do města. Živnost zdědila po otci, který se jí za svého života věnoval.

S holí v pravé ruce a uzlíčkem s buchtami v levé ruce jsem vešel do světnice, kde pracovali otec se strýcem. Když mě uviděli takto přichystaného na cestu, ustali v práci, aby zjistili, co mám za lubem.

A tak jsem uprostřed světnice tatínkovi a strýci řekl ustrašeným chvějícím se hlasem: „Budte sbohem, já jdu studovat.“ – Strýc zůstal jako opařený, ale otec ke mně přistoupil a nahlas zakřičel: „Ach, v tom má prsty maminka, jak tě vůbec něco takového může napadnout, to nepřichází v úvahu, vždyť jsme chudí.“

Jakmile jsem uslyšel tato slova, nenechal jsem jej mluvit déle ze strachu, že mě nepustí – tehdy bylo zvykem poslouchat – a tak jsem řekl: „S pomocí Boží se to podaří.“ A překročil jsem práh pravou nohou. Říká se, že kdo chce na cestě dobře pořídit, musí tak učinit.

Cestu do Vysokého Mýta jsem mohl urazit alespoň o hodinu rychleji, ale je nutné vědět, kde se dá přejít řeku po kládě. Já jsem to nevěděl, a tak jsem se na studia vypravil po silnici a dorazil bledý k bednáři, který si vzal za ženu naši krajanku.

Následujícího roku jsem pobýval ve městě Rychnově, ale i tam jsem se zdržel jen jediný rok. Protože jsem byl chudý, zažádal jsem si o umístění do chlapeckého semináře v Hradci Králové, a poté co byla moje žádost odsouhlasena, pobýval jsem tam od roku 1863 až do roku 1869. Když jsem roku 1870 dokončil gymnaziální studia, odešel jsem studovat do Vídně na tamější univerzitu.

Jak se zdá, všechno šlo hladce a já jsem rád, že jsem si dal pozor, abych překročil práh pravou nohou, když jsem v roce 1861 vydal do světa.

Jak jsem se začal učit albánsky

Za mého pobytu v Paříži, hlavním městě Francie, v letech 1874–1875 jsem se seznámil s jistým spolužákem jménem Constantin Georgian. Viděl jsem, že to byl velmi sympatický a chytrý hoch, a tak mě napadlo, jak moc by pro mě bylo užitečné naučit se tento jazyk [pozn. překl.: rumunštinu], který svého času ovládalo tak málo univerzitních profesorů románských jazyků. A tak jsem poprosil svého přítele, aby mi dal pár lekcí své mateřštiny, a velmi mě potěšilo, když se pan Georgian k mému přání uvolil.

Poté co jsem se vrátil do Vídně, kde jsem byl zvolen učitelem francouzštiny a němčiny na reál-

ce, často jsem četl o tom, že tyto dva jazyky, rumunština a albánština, jsou v jistých ohledech velmi podobné. A tak jsem chtěl umět i tento jazyk, ještě méně známý než rumunština. Cizí jazyk se bezpochyby učí snáze od člověka, který jej dobře ovládá, a proto jsem si přál najít ve Vídni Albánce, muže znalého a ochotného stát se mým učitelem.

Tehdy jsem dvakrát týdně docházel za svým univerzitním profesorem, panem Mussafiou. Lékař mu zakázal po večerech číst, a tak jsem to dělal za něj. Jednoho dne mě napadlo povědět mu o svých úmyslech. On na to řekl, že je jen malá naděje najít to, po čem jsem toužil.

O pár dní později jsem vešel do pokoje a zůstal zaskočen novinou, že mi našel toho, koho jsem si přál. Vyprávěl, co se mu přihodilo před dvěma dny.

– „Před dvěma dny,“ začal vyprávět, „mě pozval na návštěvu jeden můj přítel. Nebyl jsem tam pouze já, nýbrž se sešla velká společnost a mezi jinými se tam zastavil i jeden důstojník, který se právě vrátil ze srbsko-turecké války. Tento důstojník jménem Winter vykládal o starostech s albánským sluhou, který se jmenoval Marko Shantoja. Pověděl nám příhodu.

Kromě něj bydlela v domě i vdova se dvěma malými dětmi. Vždy, když musela odejít z domu, nechávala děti zavřené doma v pokoji. Tak dlouho se chodilo se džbánem pro vodu, až nejstarší z dětí napadlo škrtnout zápalkou a pozorovat plamínek.

Z plamínku se stal rázem plamen, už už pohlcoval nábytek, pokoj se zaplnil dýmem a nebhým dětem visel život na vlásku. Rozkřiklo se, co se děje, ale nikdo nebyl dost odvážný, aby vešel dovnitř a zachránil děti před smrtí. V okamžiku největšího nebezpečí přispěchal pan Shantoja; bez dlouhého přemýšlení vyrazil okno, vstoupil dovnitř a vynesl děti ven. O chvíli později přišla i matka, která z celého srdce děkovala zachránci svých dětí. Zpráva se rychle roznesla a nyní si přicházejí lidé toho statečného muže prohlédnout. To je starost, kterou mám se svým sluhou.“

Když důstojník skončil vyprávění, zeptal se ho můj učitel, pan Mussafia, zda by mohl jeho sluha dávat panu Jarníkovi hodiny albánštiny, protože velmi touží se tento jazyk naučit. Důstojník odpověděl, že to půjde snadno zařídit, protože jeho sluha nemá nic jiného na práci než mu ráno přichystat oděv, uvařit tureckou kávu, potom večer uklidit pokoj. Nic víc na práci neměl a obvykle chodil domů jen přespat.

Zaradoval jsem se a poděkoval svému učiteli, a tak jsem se začal učit albánsky. Rychle jsem pochopil, že můj učitel byl muž, který mi mohl přinést spoustu užitku: viděl jsem, že zná svůj jazyk velmi dobře; uměl i italsky, tudíž jsem s ním mohl mluvit, neboť jsem se tento jazyk kdysi učil na gymnáziu v Hradci Králové.

Brzy jsem se pokusil napsat albánsky pár dopisů. Bylo to pro mě těžké, protože jsem neměl žádný albánský slovník. Mohl jsem to provést jinak, ale poradil jsem si, jak jsem uměl; když jsem nevěděl, jak se nějaké věci řekne albánsky, použil jsem italské slovo, které můj učitel nahradil slovem albánským. Dodnes mám tyto dopisy opravené učitelem schované.

Zeptal jsem se pana Shantoji, jestli by mi mohl povědět pár lidových pohádek. Odpověděl mi, že ano. A tak jsem chodil já za ním, nebo přišel on za mnou a koncem roku 1880 jsem několik pohádek otiskl ve výroční zprávě reálky, kde jsem byl profesorem. Dva roky po jmenování profesorem na české univerzitě v Praze jsem publikoval i ostatní, které mi pověděl můj učitel, spolu s albánsko-česko-německým slovníkem. Později jsem od pána obdržel i pohádku „Největší zlodějí“, kterou jsem rovněž publikoval. Byl jsem velmi rád, že jsem měl tak moudrého a znalého učitele. Všechny tyto pohádky jsem přeložil do němčiny a publikoval v jednom německém časopise, kam jsem poslal i několik básní od spisovatele pana Mitka.

Později se mi už nepoštěstilo narazit na opravdového Albánce, tudíž jsem nemohl v úsilí pokračovat, ale četl jsem knihy v albánštině, především ty, ve kterých vyšla lidová próza a poezie, přísloví, jako to vidíme u pana Hahna, Dozona, Meyera, Pedersena. Přečetl jsem i několik albánských mluvnic od pana Pashka Vasy, Gustava Meyera, Julia Piska a Gustava Weiganda. Všechny jsem se pečlivě naučil a publikoval na ně recenze v několika časopisech v Německu.

Obdržel jsem rovněž několik dopisů v albánštině od několika Albánců: pana Marka Shantoji a jeho bratra Pala, od Junka, Mitka a několika dalších, jimž jsem posílal dopisy i já.

Mé dopisy byly plné chyb, protože jsem nemohl – a to mě velmi mrzí – strávit několik měsíců mezi Albánci, jak jsem si to přál. Tím spíš mě mrzí, že před 35 lety jsem měl šanci vyrazit do Albánie.

V roce 1887 se mluvilo o české univerzitě v Praze, která měla být založena při německé. Já jsem se již roku 1878 stal docentem románským jazyků na vídeňské univerzitě a vypadalo nadějně, že budu

zvolen profesorem románských jazyků na této vysoké škole, ale ještě předtím jsem chtěl strávit několik měsíců mezi Albánci, abych dostatečně zvládl jazyk, který se mi tolik líbil.

Předtím jsem musel dostat od ministra celoroční dovolenou na realce, kde jsem působil jako profesor. O dva roky dříve jsem dostal dovolenou, abych si připravil univerzitní přednášky, a také jsem chtěl strávit tři měsíce v Rumunsku. Než jsem si podal žádost o dovolenou, zašel jsem se zeptat na ministerstvo, jestli mám i tentokrát šanci dovolenou získat.

Pán, se kterým jsem mluvil, když uslyšel, jak se věci mají, mi řekl, že se mu můj úmysl velmi líbí, že konzul Hahn byl jeho přítelem a že dovolenou zcela jistě dostanu. Navíc univerzitní profesor ze Štýrského Hradce, pan Gustav Meyer, také hodlal na podzim toho roku vyrazit mezi Albánce. Když se na ministerstvu doslechl o mém záměru, přijel za mnou s prosbou, abychom se vydali na cestu společně.

S velkou radostí jsem přijal tento nápad, ale bohužel jsem jej nemohl uskutečnit, protože když jsem se na podzim vrátil do Vídně, byl jsem informován, že moje dovolená byla zamítnuta. Zeptal jsem se toho pána, proč jsem nemohl dostat dovolenou, ale odpověděl jen, že zemská školní rada neschválila mou žádost a ministerstvo nemohlo nic namídat.

A tak mohu prohlásit slovy německého básníka Scheffela: „Bylo by to krásné, ale nebylo mi to přáno.“

Bukurešť, 1. května 1919

LITERATURA

- JARNÍK, J. U.** Z mých hradeckých vzpomínek v letech 1863–70. In: *Osvěta lidu městu Hradci Králové k 28. říjnu 1922*. Hradec Králové: Osvěta lidu, 1923, s. 142–145.
- JARNÍK, J. U.** Christo Kočev. *Lidové noviny*, roč. 29, č. 530, 22. 10. 1921.
- JARNÍK, J. U.** Za jazykem albánským. Vzpomínka z let 1879–81. *Osvěta*, roč. 46/1916, č. 3, s. 185–193.
- JARNÍK, J. U.** Vážné a zertovné z mého života. *Krása našeho domova*, 1911 (na pokračování).
- JARNÍK, J. U.** Jak jsem šel na studie. In: FRANTA, Ondřej – VYCPÁLEK, Josef (eds.). *Pelclův almanach z prací bývalých žáků gymnasia rychnovského a úvodního nástinu životopisného Františka Martina Pelcla od Fr. Tischra*. Rychnov nad Kněžnou, 1893, s. 88–99.
- JARNÍK, J. U.** Kus ze života chudého českého studenta ve Vídni v letech sedmdesátých. In: KARÁSEK, J. (ed.) *Sborník Čechů dolnorakouských*. Vídeň: Národopisný odbor dolnorakouský, 1895, s. 121–124.
- PILIKA, Dh.** Duke kërkuar “albanica” ndër arkiva dhe biblioteka të jashtme... In: *Konferenca e parë e studimeve albanologjike: Tiranë, 15–21 nëndor 1962*. Tiranë: Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, 1965, s. 719–724.

SUMMARY & KEYWORDS

Jan Urban Jarník's Albanian-written Autobiography

Jan Urban Jarník (1848–1923) was the founder of Romanian and Albanian studies in what is today the Czech Republic. He loved recording the events of his life and published many memoirs in the Czech and Romanian press. After meeting with members of the Albanian diaspora in Bucharest, he decided to write an autobiography in Ghegh Albanian (a northwestern dialect). This article subjects the whole text to a linguistic analysis and provides a Czech translation.

► Albanian, Ghegh Dialect, Memoirs, Autobiography

Jan Urban Jarník (1848–1923) byl zakladatelem romanistiky a albanistiky v českých zemích. Rád psal o svých životních příhodách a vydal mnoho memoárů v českém a rumunském tisku. Poté co se setkal s příslušníky albánské diaspory v Bukurešti, se rozhodl sepsat vlastní autobiografii v gegské albánštině, konkrétně v severozápadogegském nářečí. Tento článek přináší komentované vydání textu včetně překladu do češtiny.

► albánština, gegský dialekt, memoáry, autobiografie